

Budapestre vonatkozó ujságcikkek

Szerző: Szécsi Ferenc

Cím: Keglevich István gróf

Forrás: Világ

Bp

(Hely)

1922. 12. 6.

(Idő)

(Köt. v. füz.)

(Oldal)

Osztályozás	
Tárgy	92
Hely	Keglevich István
Idő	"1922"
Személy	

Közp. nyomt. XX. cs. 23. sz.

KEGLEVICH ISTVÁN GRÓF IRTA: SZÉCSI FERENC

A Vígyszínház előcsarnokában hiába keressük a szobrát. A „színházi hála” — ez a nemleges, az általános emberinél is tanulmányosabb specificum — megfedkedezt arról, hogy elsősorban az ő szívós, dacos hitből és fanatikus ügyszeretéből táplálkozó harci kedvének kellett a mi első nagy magán-színházunk létrejöttét, egy egész sereg, manapság már alig érthető előítélettel és akadékoskodással szemben, kiverekednie.

Előnyös ellentétben a tradicionális „színházi grófok”-kal, akiket udvari reprezentáció vagy egyéni kedvtelésből dilettánskodó vállalkozás juttatott vezető szerephez, a nagy műveltségű és előkelő műzslésű Keglevich István grófot főként az avatta színházi emberré, hogy lelke mélyéből imádtta a színpadot. Ez az egész valóját betöltő érzés indíthatta arra, hogy rajongása tárgyát — akár csak kedvesét a szerelmes — minél több széppel és értékessel díszítse föl.

Csak hogy ez az inkább csak külsőségekre szorított igyekezete olyan tulzásokba is vitte, melyek a színpad jellegzetességét veszélyeztették. A karakterisztikus színpad iránt alig volt érzéke. Annál inkább szerette a „szép” színpadot. A színpadi mű szellemi tartalma elsősorban és csaknem kizáróan a kiállítás, még pedig a lehetőleg díszes berendezés nézőpontjából érdekelte. Ebben és főként ebben elégtelt ki a tanult és világlátott *connaissanceur* finomult műzslésének kielégítésére szomjuhozó ambíciója, pártját ritkító és grand-seigneur-höz szinte már nem is illő munkabírása s munkakedve. Boldog és hálás volt, amikor — ha már a maga részére nem tehetné — legalább a színház számára értékes, szép dolgokat vásárolhatott. Csak hogy akkorában a Vígyszínház még a kezdet gyermek-betegségeiben leledzett, gyöngén ment és az intarziás antik butorokkal, valódi keleti szőnyegekkel és finom nipp tárgyakkal tulzsfolt kispolgári szoba helyén nem lévő és kellő alkalomra már alig is fokozható pompája a színpadi külsőségeknek azzal az agályos tulajdonságával fenyegetett, melyet az öreg Laube „Tapeziererdramaturgie”-nak nevezett. Így nevezte el azt

a Burgszínház hírneves direktora abban az aggodalmában, hogy a dekoráció, jelmez, butor és kellék tulzott disze és fölösleges, mert legfőbbször amugy sem érvényre jutó „valódisága” a néző figyelmét a lényegesebbtől, az írói szótól és a színészi ábrázolástól tereli el.

De másrészt el kell ismerni azt is, hogy a színpadon bizonyos fokig feltétlen szükség volt már a gyökeresebb újításra abban az időben, amikor még a zárt oldalfalakat, a mennyezetet és az ajtókilincset nélkülöző szoba sanyaru díszletére volt ráfésítve az ablak, butor, kép és tükör.

A shakespearei idők primitív igénytelenségétől, a meiningeniek raffinált tulzásain keresztül, a kinövéseitől megtisztult színpadi kiállítás manapság csak nem régóta jutott arra a helyes középútra, mely csakis a legszükségesebb illuziókeltésre szorítkozik. És azok közül, akik most, kivált a Vígyszínházban, a szép, a művésziest a karakterisztikussal egyesítő színpadi képet külön is megtapsolják, bizonyára kevesen tudják, hogy ezzel Keglevich István uttörő emlékének is hódolnak.

Buzini Keglevich István gróf horvátországi eredetű családból származott. Ősei sorában több horvát-szlavon hánt, udvari főméltóságot, udvari kamarai elnököt, tábornokot, főispánt és más, parancsoláshoz szokott nagyurat találunk. A gróf Bécsben 1840-ben született. A katonai pályát elhagyva, először 1865-ben választották meg országgyűlési képviselőnek és 1885-ben lett első ízben az Operaház és a Nemzeti Színház intendánsa.

Politikai szerepléséről alig van mondanivaló. Intendánsi tevékenysége sem hagyott mélyebb nyomot. Ennél szintén főként a scénikus külsőségek és a kezelés bürokratikus kérdései foglalkoztatták. Az utóbbi téren különös elégtelttel szokta emlegetni azokat a sikereket, amiket egyes „engedetlen” művészek drasztikus megrendszabályozásával és kivált a zene- és énekkari sztrájkok hamaros letörésével ért el. Büszke volt arra az intézkedésére is, mely az előadás végére várakozó kocsik rendben való elhelyezkedését és előállítását a legapróbb részletekig szabályozta.

Furesaságai közül feljegyzésre méltó, hogy ő, aki évekig állott legnagyobb zenei műintézetünk élén, nemcsak hogy nem értett a zenéhez, de — amint magának is alkalman volt meggyőződni —

nem sokba vette, sőt nem is igen szerette a zenét. Lakásán, egy szűkkörű barátságos vacsora után történt, hogy mikor a Nemzeti Színház egy kiváló tagja francia chansonok előadásával akarta emelni a kedélyes hangulatot, s fölkért, hogy zongorán kísérjem, a gróf valósággal könyörgött, hogy álljunk el ettől a — merénylettől. A Vígyszínháznál pedig évekig fáradozott azon, hogy a kezdeményezésekre, kivált a közzene céljára szervezett zenekart feloszlassuk.

Egyéniségének különössége volt az is, hogy a pénzzel való bänninemtudás és az egyéb impraktikus hajlamok szinte érthetetlenül egyesültek benne az üzleti szellemű kezdeményezés olyan praktikus érzékével, mely életképes közgazdasági alkotásokra is — hogy csak a ma is nevét viselő konyakgyáral említsük — képesítette.

Érdekes és nem mindig rokonszenves furesaságai dacára is, sok tekintetben értékes ember volt. Megjelenése félreismerhetetlenül arisztokratikus. És imponáló volt az még akkor is, mikor erszényének mind krónikusabbá váló apálya aggasztó kopottaságban kezdett jelentkezni a szük nadrágon, meg a feketeszalagos szürke cilinderen. Még akkor is magasan, don Caesar de Bazan törhetetlenül nyakas önérzetével hordozta a markáns arcú főt, a merészen ivelt orral, a hosszú szakállal és a makacsul előreálló állal, amiknek, még élemedettebb korában is, a példaszerű férfiaság pálmáját ítélte oda a hölgyvilág.

Szélso ellentéteknek helytadó egyéniségében az aulikus mágnás parancsolásra és uralkodásra vágó rártartóságával és elutasító tartózkodásával meg tudott férni a szabadelvű és demokratikus gondolkodás, mely időnként arra a bizarr kísérletre indította, hogy épp abban a nehezen kormányozható, boldondosan s szinte gyerekesen érzékeny bohémköztársaságban szerezzen magának polgáriogot, melyet egy-egy zordon erőszakossággal intézkedésével minduntalan, szinte keresve, maga ellen zudított.

Tetőltől-talpig akaratember volt. De elragadó charmeur is tudott lenni, ha — akart. Bajos volt benne eligazodni. A jobb sorsra érdemes és alapjában véve jószándéku embert az a fátum üldözte, hogy céljai elérésére, a hangban és modorban leg-szerencsétlenebb érintkezési formákkal, épp a leg-kevésbé alkalmas eszközöket sikerült kiválasztania.

Ott is kereste a küzdelmet, ahol erre nem volt sem szükség, sem ok. A szörmentén való elintézés nem volt inyére. Dacos és fölényes tetterőtől duzzadó harcikedve a nehézségekkel nőtt. Jóval több sikerben lehetett volna része, és sok keserűségtől tudta volna megkímélni önmagát s másokat, ha nem lett volna meg benne a cégzetes torpedó-természet, mely csak akkor érezte az érvényesülés örömét, ha felrobbant-hatta a keresett akadályokat. És jöllehet legtöbbszor teljes tudatában is volt annak, hogy egy-egy intézkedésével mennyi bajt és kellemetlenséget szerez elsősorban önmagának, mégis tüskön-bokron át, megalkuvást nem ismerő makaesszággal és olyan feudális allűrökkel, melyeken bizonyára senki sem akadt volna fenn — a középkorban, tört a mindinkább távolodó cél felé. Dacára ennek, sőt csakis ezért.

Ez a szerencsétlen természete, a kiszolgált, ellentmondást nem tűrő katonatiszt merev fellogása által is súlyosbitva, számtalan olyan becsületbeli ügybe is sodorta, melynél a fegyverrel való elintézésnek nem volt éppen szükségszerűen helye. Mikor például Tina di Lorenzo-ról, a szép olasz színésznőről, aki akkorában a Vigszínházban vendégszerepelt, egy ujságban inkább izléstelen, mint sértő megjegyzés jelent meg, a gróf nyomban provokáltatta a meglepett kritikust, és nem egyszer történt, hogy egy-egy tragikomikus okból eredt párhajban megsebesült társunk ülésénken bekötözött fejfel és karral elnökölt.

Egyszer, mikor a Vigszínházban a bécsi Burgszínház együttese vendégszerepelt, „hazafias” alapon szervezett, püsszegéssel, fűtyüléssel, bűzbombák szórással, sőt hamis tűzjelzéssel tarkított óriási botrány akasztotta meg az előadást.

A karzatokról a tüntetői elmésség

„Keglevich, Faludi, Szécsi.
Minden huncut, ami bécsi!”

felírásu röpecdülákkal árasztotta el a földszint megriadt, pánikszzerűen menekülő közönségét. Mikor, érthető izgatottság közepette, a vendégjáték megszakítása fölött tanácskoztunk, Keglevich, akit szemmeláthatóan mulattalt a kavargás, megolgyogva csak annyit mondott:

— Folytatjuk.

Szólt és maradt nyugodtan.

— De ismétlődhetik a botrány

— Annál inkább folytatjuk.

— De nem is lenne közönség.

— Nem határoz.

— De a színészek nem is akarnak játszani.

— Muszáj nekik.

Rengeteg rábeszélés és erélyes szembeszállás után birtuk csak a grótot szándékától eléríteni.

Hasonló mozgalmak és gyakran a gyerekeségig groteszk jelenetek nem voltak ritkák a gróf által „plenum”-nak elnevezett igazgatósági üléseken sem, melyeken akárhányszor csak elnöki társunk leszavazásával tudtuk boldogulni. Ezzel szemben ő terjedelmes „óvás”-okat mondott jegyzőkönyvbe. Eféle óvára viszont nekünk, társainak, is elég gyakran nyílt alkalmunk oly esetekben, amikor az elnök egy-egy, enyhén szólva, meglepő intézkedése, megállapításunk ellenére, befejezett tény elé állított bennünket. Ilyen eset volt az, amikor a gróf Ditróit, a színház kitűnő igazgatóját, a művészszemélyzet elévülhetetlen érdemeit szerzett megszervezőjét, „renitencia”-címén, rövidesen „felfüggesztette”.

Mint a Vigszínház alapításánál munkatársának és később mint a színház dramaturgjának, kivált ebben a hálótlan feladatkörben, sajnos, elég gyakori alkalmam volt szembekerülni a gróffal, aki a darabválasztásra is döntő befolyást kivánt magának biztosítani. Ennél a tulbuzgóságból eredt törekvésnél kétségkívül az egész valóját hevítő ügyszereget vezérelte ugyan, de ezen a képességeitől s hajlamaitól mégis csak idegen téren, különben egészséges judiciumát épp azok a külsőségek vezették tévútra, melyekben ő, jóhiszemű egyoldalúsággal, a színpad főfeladatát látta. (Nagyemlékű Ujházink azt is ráfogta, hogy csak azokat a darabokat vette valamibe, amikben hercegek és grófok szerepelnek.)

Mikor időnként a vele való érintkezésünket aggasztó feszültség tette már kényelmetlenné, némiképpen átlátászó előzékenységgel teljesítve állandóan sürgető kívánságát, hozzájárultunk ahhoz, hogy Keglevich a színház képviselőtében külföldre utazhassék és butort, kelléket vásárolhasson. Egy ilyen alkalommal Olaszországból tömördek szebbnél-szebb, elefántcsonttal berakott antik butordarabhoz jutottunk. Ezek azonban olyan súlyosak voltak, hogy csak rengeteg erőfeszítéssel s idővesztéssel lehetett azokat a rak-tárból a színpadra vinni s innen visszaszállítani, úgy hogy a drága portékát csakhamar kasirozott után-

zatokkal kellett helyettesíteni. Amig pedig a kétségkívül nagy műértéssel és műgonddal kiválasztott butordarabok a színpadon szerepeltek, a gróf parancsára — aki maga nem éppen keztyűs kézzel szokott bánni az emberekkel — a munkásoknak csak keztyűkbe bujtatott kezekkel volt szabad a rengeteg karosszékekhez, íróasztalokhoz, ládákhoz és szekrényekhez nyulniok...

Keglevich István grófnak óriási vagyonát sikerült elköltenie, anélkül, hogy akárcsak önnönmagának is számot tudott volna adni arról, hogy tulajdonképpen mire is ment el a rengeteg pénz. Szerényen élt és közkeletű értelemben vett költséges passziói nem voltak. Igaz, hogy fiatal korában — amint büszke elégtellel emlegette, — saját jachtján vitte le nagyszámú arisztokrata barátait a szuezi csatorna megnyitására, ahol pompás hajója oly feltűnést keltett, hogy azt még Erzsébet királynénk és Eugenia, a franciák császárnéja, is megtekintésre érdekesítette. És az is igaz, hogy a nemes gróf, még akkor is, mikor már súlyos anyagi kalamitásokkal küzdött, nem bírta megállani, hogy egy vérszegény szépirodalmi folyóiratot ne adjon ki és hogy alkalomadtán egy-egy ritka példánnyal ne egészítse ki a — sétabotgyűjteményét. Színházi passziójára akkor már nem volt miből költenie...

A Vigszínházból való kiválása után, melynek okai nem valók a nyilvánosság elé, újból intendánsnak neveztek ki. Hányatott életének, bevallottan, három legboldogabb napja az volt, mikor Duse Eleonorát, a nagy olasz tragikát, közönségünk számára fölfedezte, mikor a Vigszínház megnyitásánál királyát üdvözölhette, és mikor valóságos belső titkos tanácsossá lett.

Amikor újból képviselővé választották meg, 1905-ben a kormány a parlamenti obstrukció letörésében állítólag jelentős szerepet szánt Keglevich István grófnak, aki tán szívesen is vállalkozott volna erre a temperamentumának megfelelő, kedvére való feladatra.

Nem jutott már hozzá. Tragikus sorsa ismét egy nagy színpadra, ezuttal az ország színpadára sodorta, hogy életéhez következetesen, stílusosan, önnönmaga által felidézett férfias tusában essen el.

A hatvanötévesztendős grótot parlamenti összehozálakozásból eredt párbaiban egy képviselőtársa le-